

тифікували цей документ. Угоду про безвізовий режим України з ЄС було підписано 17 травня 2017 р. Безвізовий режим між Україною та Європейським Союзом офіційно вступив у силу у ніч на 11 червня. 23 червня 2022 р. відбулась зустріч голів держав та урядів країн ЄС, на якій вони одногослоно підтримали надання Україні статусу кандидата у члени ЄС. Статус кандидата – це перехід до політики визнання перспективи вступу України до ЄС. В умовах російсько-української війни Україна подала заявку на вступ до ЄС з метою поступової інтеграції в єдиний ринок ЄС і кінцевим вступом до ЄС.

Козловець М. А.,
доктор філософських наук, професор,
Житомирський державний університет
імені Івана Франка

ВПЛИВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ НА СВІТОВИЙ ПОРЯДОК

Людство сьогодні входить в період жорсткого протистояння, окреслюється нова соціальна реальність, формується нова глобальна система координат. Найголовніший висновок широкомасштабної агресії Росії проти України полягає в тому, що сучасний світ стрімко змінюється і навіть й близько не нагадує той, до якого ми звикли раніше. Російсько-українська війна задемонструвала сильне послаблення звичних основ міжнародного порядку, наростання хаосу і безпорядків у ситуації загострення ризиків і загроз. Вона засвідчила не лише геополітичний, а й цивілізаційний конфлікт між різними системами цінностей й моделями розвитку.

Війна викликала незворотні порогові зміни світового порядку й стабільності. Світова спільнота має віднайти нову модель свого функціонування й розібратися з нинішніми політичними й економічними проблемами. Захід – як провідна цивілізація – перебуває сьогодні у кризі. Хоча ліберальним демократіям удалося розширити «велику Європу» за рахунок включення в неї постсоціалістичних держав, але цим справа й обмежилася. Понад те, функціонування західного співтовариства дозволило себе залучити в підтримку імітаційних «демократій» (зокрема, Росії, Китаю), фактично ставши ресурсом легітимації й виживання авторитарних систем. Включення західних еліт у процес імітації призвело до втрати західною цивілізацією своєї ролі нормативного чинника у сучасному світі.

Війна Росії проти України у сприйнятті західного реципієнта оприлюднила й увиразнила причинно-наслідкові механізми російського імперіалізму в його стосунках зі східноєвропейськими сусідами, з іншими державами, засвідчила не тільки антиукраїнськість, а й антизахідництво. При цьому Росія вступила у війну не просто з Україною, а з усім узвичаєним світовим порядком, правила якого забезпечували мирне, а подеколи й успішне співіснування країн з різних цивілізаційних спільнот. Нова фаза російсько-української війни кинула тотальний виклик сучасній глобалізації світу [1, с. 4–5].

Одна з головних внутрішніх проблем Росії з точки зору стосунків із зовнішнім світом – це незавершеність процесу усвідомлення місця країни в світі та неадекватність уявлень про цей світ. Після розпаду СРСР для Росії надзвичайно актуалізувались проблеми геополітичної ідентичності як проблеми самовизначення у сучасному світовому просторі шляхом побудови такої логіки поведінки, що була б автентичною зміненому геополітичному статусу країни. Нині вона фактично перетворилася на проблемну національну державу, позбавлену легкого географічного доступу до зовнішнього світу і потенційно вразливою на виснажливі конфлікти з сусідами на західних, південних і східних флангах. Виходячи з особливої цивілізаційної місії, Росія намагається повернути країні самодержавну велич, з авторитарним урядом, який спирається на російський націоналізм і православ'я. Не випадково, СНД з самого початку розглядалося як перший етап відтворення радянської імперії, повернення України в лоно «русского мира». Але оскільки включення економічного, інтелектуального, військового й духовно-культурного потенціалу України в імперський простір РФ природним шляхом було неможливо, то Росія вдалася до військової агресії.

Вторгнення Росії в Україну серйозно підірвало міжнародне становище й самої Російської Федерації. Країни традиційної сфери впливу Москви, тепер відкрито кидають виклик Кремлю. Казахстан у війні став на бік України і водночас зближується з Китаєм. На Південному Кавказі Росія виглядає беззубою на тлі нового спалаху конфлікту між Азербайджаном та Вірменією. Країни Балтії стали ключовими прихильниками України і ввели жорсткі обмеження на в'їзд для громадян Росії. Водночас відбувається необхідне для розуміння Східної Європи та переосмислення історичної ролі Росії в цьому ареалі. Схоже, навіть традиційні партнери Путіна охолонули до нього. Лідери Китаю та Індії нещодавно висловили стурбованість з приводу вторгнення Росії в Україну, в той час як лише незначна кількість інших країн-ізогів наразі готова підтримати Росію під час голосування в ООН.

В умовах війни Україна проходить через складну історичну полосу переосмислення, перевизначення і трансформації власної культурно-цивілізаційної ідентичності, формування громадянсько-політичної нації. Хоч як це й не звучить парадоксально, але Україна сьогодні фактично є територією світового протистояння, на якій реалізуються інтереси інших держав. І нині саме Україна стала тим чинником, що визначив декілька тенденцій світового розвитку. По-перше, сучасний глобалізований світ перетворився на зону перманентного конфлікту між Росією і Заходом. Війна консолідували країни західного світу у боротьбі з неототалітарною Росією.

По-друге, Україна стала своєрідним тестом на готовність Заходу, й передусім Європи, знову знайти і виконати свою цивілізаційну місію й сформувати активну зовнішню політику, спрямовану в майбутнє. Виникає й поглиблюється розуміння причетності євроатлантичної спільноти до перемоги України. В прагненні до гідного миру нас підтримує демократичний світ, передусім євроатлантична цивілізаційна спільнота. Трансатлантична співпраця лише активізувалася після вторгнення Росії в Україну. Прикметно й те, що НАТО розширилося на порозі Росії: Швеція і Фінляндія відмовилися від десятиліть нейтралітету і подали заявку на членство у військовому союзі. Остання 4 квітня 2023 р. стала повноправним членом НАТО.

По-третє, відбувається відродження і розвиток цивілізаційної суб'єктності України в євроатлантичному геополітичному просторі. Маємо визнання світом причетності народу України до євроатлантичної цивілізаційної спільноти. Україна продемонструвала готовність вийти з пострадянського стану й перебування в сірій проміжній зоні та обрала європейський вектор розвитку. В дійсності ми відійшли від «русского мира», нас вже прийняли в Європу.

По-четверте, російське вторгнення в Україну продемонструвало деєвропеїзацію Росії, її поворот до східного вектору своєї історії. Євразійський проект із гуманітарної рефлексії дедалі більше наповнюється соціальним і політичним змістом, основною історичною місією якого є поборення «євроатлантичного трикутника» – Велика Британія, Канада та США. Стан і тенденції розвитку насамперед етно-демографічної структури російського суспільства – серйозний мотив для російської еліти шукати партнерства і в мусульманському світі, і кооперуватися з Китаєм тощо. І саме з цього погляду сучасна Росія – це аж ніяк не відроджувана «велика російська імперія», а народжувана заново Росія-Євразія як новий постслов'янський соціокуль-

турний «світ». З чим, до речі, можна пов'язати і кризу російської державності.

По-п'яте, російсько-українська війна оприявила факт неймовірної історичної ваги: усі лінії історичних протистоянь Росії з Європою пролягають культурними теренами України. Нині ми є свідками завершення російської ідеологічної парадигми, яку раніше частково перейняв і Захід: у межах цієї парадигми Україні було відведено маргінальну роль культурної провінції «руського мира». Сьогодні цікавість до України зростає з імперативною швидкістю – і на цей запит потрібно відповідати. Тому необхідно розробити й презентувати саму концепцію української культури й ролі України в європейській історії.

По-шосте, поглиблюється розуміння того, що війна Росії проти України – це екзистенціальна й світоглядна війна. Війна не просто за інтереси чи потреби, а за цінності та ідентичність. І не лише для України, а й для всього західного світу. Тому реальна перемога України у війні має глобальний смисл для майбутнього людства. У нинішній російсько-українській війні крім геополітичних і економічних питань вирішується й екзистенціально-політичне питання – хто є аутентичним нащадком Київської Русі – Україна чи Росія? Тому однією з причин війни Росії проти України є й екзистенціальне бажання з'єднатися зі своїм корінням – Києвом як «матір'ю міст руських». Це й зумовлює позарациональний, екзистенціальний характер війни проти України. Це означає, що Росія, всупереч своїм заявам, передусім воює не з колективним Заходом чи НАТО, а з усією військовою жорстокістю вирішує віковичну суперечку з Україною. Завдяки надзвичайному опору, мужності й героїзму народу Україна буквально закарбувалася на ментальній мапі багатьох людей в усьому світі – людей, які до повномасштабного вторгнення Росії не знали, де є Україна на мапі світу. Тому сьогодні важливою є й проблема поширення знання про Україну за кордоном, просування українського культурного продукту та інституційні гарантії цього процесу.

По-сьоме, війна в Україні стала своєрідним каталізатором для нового гуманізму, хвилі якого розходяться по всьому світу, нейтралізуючи неототалітаризм і торуючи шлях до формування нового типу цивілізації – цивілізації подолання війни як способу вирішення конфліктів між народами, державами, країнами та союзами країн. Для цього необхідно викрити й зупинити неототалітаризм як принципово згубний шлях для людства, який заперечує демократію, права людини і, зрештою, розвиток [2, с. 46–47].

Відповідно до зазначеного, основоположним критерієм перемоги України у війни з РФ може бути лише збереження і розвиток цивілізаційної суб'єктності України. При цьому це критерій, який стосується не лише нашої країни, а й кожної цивілізованої країни, світової спільноти в цілому. Цим критерієм може бути лише перемога нового гуманізму над неототалітаризмом, який сьогодні загрожує не лише Україні, а й усьому світові. В цьому реальність перемоги і її не лише військове чи геополітичне, а й екзистенціальне значення.

У цьому й полягає новизна нового гуманізму, який здатен перемагати неототалітаризм, зумовлює реальну перемогу України і підтримку світу. Це гуманізм не лише співчуття до Іншого, а й розуміння Іншого, більше того, це гуманізм консолідації і співтворчості з Іншим [2, с. 47]. Саме такий новий гуманізм сьогодні поєднує країни Європи й Євроатлантики, до яких прагне доєднатися Україна. Дієвий і мужній новий гуманізм, який несе світові Україна, має бути єдиним зі справжньою демократією.

Зазначимо, що повний розгром російських військ на нашій території, їх витіснення за визнані всім світом межі державного кордону не буде означати кінець війни. Якщо не відбудеться депутатизація, дефашизація й деімпералізація Росії, ми, на жаль, будемо постійно жити в напруженні під загрозою повторення військової інтервенції. Вступ України в НАТО, повна інтеграція в Євросоюз, подальший розвиток могутніх Збройних сил України, зміцнення економіки – на найближче десятиліття це єдино правильний шлях для відповіді на потенційну загрозу, яка й далі буде виникати з боку Росії.

Разом із тим, Україна соромливо ігнорує наймогутніший потенціал, який здатний забезпечити реалізацію якісно нового проєкту й оформити новий соціокультурний світ. Йдеться про можливості активної участі у створенні слов'янського «світу», органічними елементами якого могли б стати слов'янські народи й держави Центральної та Східної Європи, що мають багато спільного в долі, економіці й економічній поведінці, психології, культурі, побуті. Однак це не виключає, а, навпаки, передбачає пошук нових форм інтеграції. Якою буде ця модель – покаже майбутнє. Зрозуміло одне, що перемога України й поразка Росії у війні будуть відправними пунктами коеволуційного етапу універсального епохального циклу, що передбачає ускладнення і просторових структур.

Україна володіє достатнім геополітичним потенціалом, щоб посісти гідне місце у світовій спільноті. Розробка й ухвалення національної геостратегії – це питання про існування України як суверенної держави, істо-

ричної долі українського народу. Оптимізація процесів державотворення, суспільних трансформацій і зовнішньополітичного механізму вимагає чіткого перспективного бачення ролі і місця України в сучасному світі, формування чіткої геополітичної стратегії на середньострокову та довгострокову перспективу, набуття справжньої, а не формальної суб'єктності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Смолій В. А., Ясь О. В. Сучасна російсько-українська війна у світлі постколоніалізму. *Вісник НАН України*. 2022. № 6 (36). С. 3–16.
2. Пирожков С. І., Хамітов Н. В. Війна і мир в Україні: шляхи до реальної перемоги і розвитку. *Вісник НАН України*. 2022. № 9 (39). С. 38–49.

Кузь О. М.,

доктор філософських наук, професор;

Чешко В. Ф.,

доктор філософських наук, професор,
Харківський національний економічний
університет ім. С. Кузнеця

БІОПОЛІТИЧНА СКЛАДОВА СЦЕНАРІЇВ ЕВОЛЮЦІЇ СУЧАСНОГО ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В ГЛОБАЛЬНОМУ ТА РЕГІОНАЛЬНОМУ КОНТЕКСТІ

По-перше, сучасне громадянське суспільство можна назвати *«суспільством сингулярностей»*. Цей термін було запропоновано німецьким соціологом Андреасом Реквіцем [1] для позначення виходу особистісної / групової унікальності та неповторності (сингулярності) кожного індивідуума на перше місце у системі цінностей сучасної «політичної парадигми». Можливість особистісного вибору та реалізації власного індивідуального екзистенційного проекту має підтримуватись політичними заходами, гарантуватись правовими інститутами та забезпечуватись технологічно, принаймні – в ідеалі.

Другим чинником еволюційних трансформацій громадянського суспільства в сучасну епоху є прояви *системної кризи технологічної цивілізації*, заснованої на дедалі вражаючому перетворенні довкілля (культурно-екологічної ніші) і самої людини. Відповідно до акторно-мережевої теорії Бруно